

Naslov primjera dobre prakse	Zaštita livanjskog sira i ostvarivanje prava malih proizvođača
Kategorije	Lokalni proizvodi, Lokalna inicijativa, Upravljanje
Organizacija	Udruga proizvođača tradicionalnog livanjskog sira „Cincar“; Poljoprivredna zadruga Cincar 2
Partneri	Općina Livno i Hercegbosanska županija (HBŽ)
Područje djelovanja/lokacija	Livanjsko polje
Država	Bosna i Hercegovina
Stupanj/oblik zaštite	Ramsar područje. U tijeku proces zaštite prema nacionalnoj kategorizaciji.
Opseg provedbe (lokalno, nacionalno)	Lokalno
Vrijeme potrebno za postizanje rješenja	10 godina
Broj projekata	5
Broj zaposlenih	1 (4 od početka 2018)
Budžet	1 000 000 eura
Izvor financiranja	UCODEP (Jedinstvo i Saradnja za Razvoj Naroda), UNDP (Razvojni program UN-a), Češka razvojna agencija
Više informacija o projektu (link)	http://www.okusihercegovinu.com/tradicionalni-proizvodi/livanjski-sir/
Kontakt osoba	Jozo Baković
Postignuća	<ul style="list-style-type: none"> • Osnivanje udruge za zaštitu autohtonog proizvoda, među prvima u BiH • Više od 50 obitelji proizvođača članovi su udruge Cincar (konstantan rast broja članova od osnivanja) • Indirektna korist za ljude - 500 (članovi obitelji koji imaju prihod od aktivnosti) • Broj novih usluga - 20 novih malih mljekara sa prostorom za kušanje • Osnivanje poljoprivredne zadruge – 11 obitelji

	<p>članovi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povećana kvaliteta i količina proizvoda (110 tona sira) • Povećavanje broja grla stoke – 8 000 ovaca, 700 krava • Članovi udruge su aktivni sudionici radnih grupa za legislativu vezanu za autohtone proizvode u BiH
--	--

Problem/prilika	
Problem koji želite riješiti	<ul style="list-style-type: none"> • Gubitak primarnog tržišta • Nedostatak i ne implementiranje legislative vezane za zaštitu autohtonih proizvoda i sigurnost hrane • Nelojalna konkurencija • Neujednačenost kvalitete proizvoda
Prilike koje želite iskoristiti?	<ul style="list-style-type: none"> • tradicionalna popljoprivreda • kvalitetni pašnjaci • zainteresirano lokalno stanovništvo • poznati brand • potražnja za autohtonim proizvodima
Planiranje	
Ključni preduvjeti za uspjeh	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje prepoznatljivog proizvoda sa dugom tradicijom • Mogućnost osnivanja udruge kako bi stočari imali pravno tijelo, te zajednički stočari usuglasili prioritete te usmjeriti sredstva • Osoba koja razumije forme i načine podnošenje prijedloga projekta
Kako ste došli do ideje?	<p>Prvotna ideja nam je bila zaštita proizvoda i ostvarivanje prava malih proizvođača u Livanjskom polju.</p> <p>Suradnja sa talijanskom udrugom UCODEP na projektu „okusi Hercegovinu“ nam je otvorila oči. Išli smo na studijska putovanja kod proizvođača u Italiju i Hrvatsku i</p>

	<p>već tad smo počeli dobivat sliku onoga što nam je potrebno i što želimo. Vidjeli smo da se kvalitetom proizvoda možemo nositi sa svima ali da je potrebno raditi i na ostalim stvarima. Oni su nam financirali prvih 6 mini mljekara. Kasnije su se uključili i općina Livno, HBŽ i UNDP te sad uz podršku Češke razvojne agencije zatvaramo proces započet prije 10 godina.</p>
Koliko je vremena prošlo od osmišljavanja ideje do trenutka kada su vidljivi pozitivni učinci?	<p>Otvaranje prvih mini mljekara možda godinu i pol dana od početka projekta Okusi Hercegovinu imalo je pozitivan odjek i javnost je upoznata sa ciljevima proizvođača. Ovo je prepoznala i općina koja sa uključila u projekt. To je sve rezultiralo pozivima udruzi da izlaže na prodajnim sajmovima u cijeloj BiH.</p>
Je li ideja dio neke šire strategije?	<p>Proizvodnja tradicionalnog livanjskog sira nalazi se u:</p> <ul style="list-style-type: none"> - općinskim i županijskim razvojnim strategijama - državnim/entitetskim dokumentima i strategijama vezanim za zaštitu okoliša, autohtonih proizvoda, kulturne baštine ili/i strategijama za razvoj turizma i ruralni razvoj.
Provedba	
Ključne faze - od ideje do realizacije?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osnivanje udruge proizvođača (definiranje ciljeva rada i određivanje prioriteta.) 2. Jačanje suradnje sa udrugama, donatorima, lokalnim vlastima, znanstvenim institucijama i medijima. (intezivniji kontakti, zajednički projekti) 3. Edukacija (studijske posjete sličnim proizvođačima u inozemstvu, radionice) 4. Prilagodba uvjetima i standardima koji zahtijevaju propisi vezani za zaštitu porijekla i sigurnosti hrane u BiH ali i u EU. 5. Suradnja s Češkom razvojnom agencijom (brendiranje, infrastruktura, oprema)
<ul style="list-style-type: none"> • Koje akcije ste poduzeli? 	<ul style="list-style-type: none"> • Osnivanje udruge proizvođača tradicionalnog livanjskog sira što nam je omogućilo da započnemo konkretnu suradnju sa predstavnicima vlasti,

	<p>donatorima, udrugama, znanstvenim institucijama, medijima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zajednička identifikacija problema i pronalazak rješenja sa partnerima • Studijske posjete sličnim proizvođačima i sajmovima u Italiji i Hrvatskoj te nedavno u Češkoj i Slovačkoj • Ispunjavanje svih zakonskih uvjeta za zaštitu proizvoda (pravilnik, standardizacija, sljedivost, receptura i sustav kontrole) po kategorijama izvornosti i autohtonosti • Sudjelovanje u radnim grupama za izradu zakona i pravilnika vezanih za zaštitu autohtonih proizvoda i lokalnih razvojnih strategija • Zajedničko izlaganje na sajmovima • Uključivanje lokalne vlasti u privlačenje projekata • Adaptacija, gradnja i opremanje mini/kućne mljekare radi prilagodbe svim suvremenim higijenskim standardima • Osnovanje zadruge isplativije nego da posluju kao pojedinačni obrti • Pokrenuli redovitu godišnju izložbu sira • Obuka za upravljanje zadrugom • Brendiranje - Jedinstvena etiketa no i svaka obitelj ima svoju oznaku • Zajednički objekt koji uključuje prodajni, uredski, muzej sira i skladišni prostor • Opremanje laboratorija za proizvode animalnog porijekla županijskog zavoda za hranu i veterinarstvo • Promocija turističke ceste sira
Kolika je bila ukupna investicija po fazama i koji su donori?	<p>1. Projekat je finansiran od strane UCODEP-a vrijedan 15.000 EUR a sufinansiran je od strane općine Livno i od proizvođača. (Edukacija i prvih 6 mini mljekara)</p> <p>2. UNDP i Općina Livno 25.000 EUR</p>

	<p>(mini mljekare, ispunjavanje zakonski uvjeta)</p> <p>3. Faza: Češka razvojna agencija, Općina Livno, HBŽ 1.000.000 EUR</p> <p>(Edukacija, mini mljekare, oprema, izgradnja skladišta i izložbeno prodajnog centra, promocija, oprema za laboratorij)</p>
Koja je uloga partnera?	<ul style="list-style-type: none"> • Talijanska nevladina udruga UCODEP provodila je projekt zaštite autohtonih proizvoda na području Hercegovine i jugozapadne Bosne oni su nas kontaktirali i s njima smo započeli suradnju a i ovaj proces. • Općina Livno – već pojedinačno kako poljoprivredni proizvođači imali smo dobre odnose sa savjetodavnom službom u općini. To nam je pomoglo da i kao udruga nastavimo suradnju i podignemo je na višu razinu. Došli smo sa projektom za koji nam je trebalo sufinanciranje i uz dosta pregovaranja pristali na suradnju. Od tada mi aktivno sudjelujemo u radnim grupama općine vezanim za donošenje i provedbu strategija razvoja ali i uključujemo i djelatnike općine zadužene za gospodarstvo u sve naše aktivnosti. • UNDP/GEF Prijavili smo se na njihov poziv za male grantove u sklopu projekta zaštite tresetišta u Livanjskom polju koji su provodili. Nakon toga smo nastavili suradnju i na drugim projektima koje su provodili ovdje. • WWF je prepoznao naš rad, promovirao ga i uključio nas u rad koalicije udruga iz sliva rijeke Cetine nazvanu „partnerstvo za okoliš „ također smo sudjelovali na inicijalnim sastancima vijeća dionika ramsarskog područja. • Znanstvene institucije od početka su se uključile u provedbu projekta i imali su savjetodavnu ulogu,

	također ima dosta znanstvenih radova na temu livanjskog sira a studenti PPF-a iz Sarajeva i Mostara kod nas i dalje dolaze na terensku nastavu.
Kako ste odabrali lokalne dionike?	Na temelju zainteresiranosti i kapaciteta lokalnih dionika. Sudjelovali su vlasnici stoke na području Livanjskog polja.
Kako ste uključili dionike?	Posao kojim se bavi i od toga živi cijela obitelj. Ovakva mala obiteljska gospodarstva su nažalost na rubu egzistencije i mi ih što više pokušavamo uključiti u zadrugu i osnažiti ih. Svi članovi obitelji proizvođača su prošli obuku ovisno o poslovima.
Koje ranjive skupine ste uključili i kako?	Jednak pristup kao i prema drugim skupinama dionika - kroz razgovor s ljudima, potom komunikaciju mailom i telefonom. U aktivnostima udruženja sudjelovalo je više od 50 predstavnika udruge od kojih su pola žene i mladi.
Jeste li osvijestili lokalne dionike na njihova prava na informacije?	<p>Udruga a poslije i zadruga osnovana je jer pojedinačno nismo mogli doći do donosioca odluka na kvalitetan način. Pojedinačno su surađivali sa znanstvenim institucijama, stručnjacima, međunarodnim organizacijama i udrugama. Svi su sugerirali da se trebamo udružiti kako bi mi kao mali proizvođači u okruženju većih mljekara mogli ostvariti svoja prava. Drugačije je kad nastupamo organizirani, to nam je otvorilo mnoga vrata i što je najvažnije pružilo mogućnosti (administrativne, edukacijske) da realiziramo projekte. Sada imamo jasno definirane prioritete i zajedno ih rješavamo.</p> <p>Posao kojim se bavimo zahtijeva veliku žrtvu od cijele obitelji. U radu pomažu i djeca. A supruge su obično te koje pravi sir i sve su prošle obuku kad smo radili standardizaciju proizvodnje.</p>
Koje ste komunikacijske aktivnosti proveli i koje kanale ste koristili?	<p>Nismo imali nikakav plan komuniciranja prema javnosti. Nemamo ni vremena ni vještina za to. Radi nedostatka vremena teško je i održavati međusobnu komunikaciju. Do sada smo već radili neke promotivne materijale kao</p>

	<p>dio aktivnosti na projektima i povremeno idemo na radio i zovu nas za intervju. To će se sad promijeniti i u ovoj fazi projekta radit ćemo na brendiranju i promociji proizvoda i imati ćemo mladu osobu zaduženu za to.</p>
<p>Kako ste uvrstili aktivnosti smanjivanja i ublažavanja klimatskih promjena u svoj rad?</p>	<p>Razvoj standarda za održivo poslovanje – energetska efikasnost. Kvaliteta proizvoda ovisi od prehrane koja pak ovisi od klimatskih uvjeta kao što su poplave i suše. Nažalost ovo je izvan našeg dosega nadam se da će se kroz zaštitu područja riješiti i način upravljanja vodama u polju.</p>
<p>Koji su bili izazovi prilikom provedbe:</p>	<p>Administrativni: Spora provedba procedura i slaba institucionalna podrška u početku inicijative. Nedostatak vremena i osobe koja bi sve koordinirati.</p>
	<p>Tehnički: Nedostatak kapaciteta (jedna osoba na projektu). Po prvi put smo se susreli sa načinom provedbe ovako velikog projekta i nismo imali potrebne vještine ni dovoljno iskustva za upravljanje takvim projektom. Ovo smo riješili edukacijom članova i uključivanjem struke iz institucija (općina, HBŽ) u upravljanje projektom.</p>
	<p>Financijski: Potrebna sredstva za sufinanciranje od lokalnih vlasti često je nemoguće dobiti u potrebnom roku.</p>
	<p>S dionicima: Navesti dionike da zajednički rade kako bi došli do boljih rezultata.</p>
<p>Promjena</p>	
<p>Kako je smanjen negativni utjecaj na prirodu?</p>	<p>Neki članova udruženja imaju preko 1000 ovaca. Ispaša pomaže da se održe prirodni ekosustavi kao i mehanička kosidba u svrhu prikupljanja sijena za zimu. Stalnim povećanjem proizvodnje sprječava se zaraštavanje travnjaka te obnavljanje zapuštenih pašnjaka. Ukupno se održava 21 761ha pašnjaka u Livanjskom</p>

	polju.
Pozitivna ekonomska (E) i društvena (D) promjena kod:	<p>Javni sektor - nacionalni:</p> <p>Prepoznata je važnost udruge i njeno sudjelovanje u radnim grupama za izradu zakona o zaštiti porijekla hrane.</p> <p>Javni sektor - lokalni:</p> <p>Promocija kraja i lokalnih proizvođača u području, povećana vidljivost. Porastao je kredibilitet lokalnih vlasti prema donatorima radi provođenja velikog projekta. Općina Livno prepoznala je Udrugu Cincar kao ključnog partnera o ostvarenju strateških ciljeva razvoja i značaj koji ovaj proizvod ima za prepoznatljivost područja. Livanjski sir bitna je stavka i u drugim strateškim ciljevima vezanim za turizam i kulturu. Npr. Manifestacija „dani Sira“ iako još skromnog karaktera sastavni je dio programa livanjskog kulturnog ljeta. Općina Livno dobiva izložbeno prodajni prostor proizvoda koji joj je zaštitni znak.</p> <p>Županija Hercegbosna u programe podrške uvrstila i male proizvođače dok je prije podržavala samo velike mljekare i njihove kooperante. Razvoj proizvodnje i zaštita tradicionalnog livanjskog sira nalazi se i u općinskim i županijskim strategijama razvoja. U tijeku je proces izrade županijske strategije ruralnog razvoja u kojem aktivno sudjelujemo.</p>
	<p>Poslovnog sektora:</p> <p>E: povećanje prihoda, održivo poslovanje</p> <p>D: promocija proizvoda i usluga, mogućnost umrežavanja i zajedničkog djelovanja. Pri izgradnji mini mljekara i zajedničkog objekta koristile su se isključivo lokalne tvrtke i dobavljači.</p> <p>Velike mljekare koji proizvode sir pristale su na dijalog što prije nije bio slučaj.</p>

	<p>Lokalni gospodarstvenici (restorani, trgovci) dobivaju kvalitetne partnere i dobavljača.</p> <p>Ispunjavanjem uvjeta za izvoz u zemlje EU proizvod će se legalno vratiti na svoje primarno tržište dalmatinsku obalu će moći u ponudi imati traženi „domaći livanjski sir“ bez da radi toga imaju problema sa inspekcijom. Isto vrijedi i za sve restorane trgovačke lance u zemlji i inozemstvu koji će po prvi puta u ponudi imati i tradicionalni livanjski sir.</p>
	<p>Lokalnog stanovništva:</p> <p>Ekonomski:</p> <p>50 obitelji koji su članovi udruge proizvođača tradicionalnog livanjskog sira „Cincar“ ima ekonomske koristi. Trenutno više od 200 ljudi „živi“ od proizvodnje sira na ovaj način.</p> <p>20-ak obitelji (koji ispunjavaju uvjete) a u sklopu projekta Češke razvojne agencije osnovalo je Zadrugu Cincar 2 da bi mogli izaći na tržište. Ostale obitelji mogu se učlaniti u zadrugu čim ispune uvjete određene pravilnikom.</p> <p>Jeftiniji troškovi laboratorijske kontrole proizvoda.</p> <p>Zaposlene su dvije osobe na puno radno vrijeme (planira se još dvije).</p> <p>Društveni:</p> <p>Legalizirano tržište i proizvodi.</p> <p>Zaštita proizvoda kao dio naslijeđa i baštine područja.</p> <p>Muzej sira.</p> <p>Javnost je upoznata sa statusom i problemima tradicionalnih proizvođača.</p>
	<p>Znanstvena zajednica:</p> <p>Sudjelovanje u procesima zaštite od početka te omogućavanje terenskog rada za studente (Poljoprivredno-prehrambeni fakultet-Sarajevo-PPF) i praćenje stanja vrsta i staništa.</p>

Koji je vaš najveći doprinos u projektu?	Za ljude Povećanje prihoda za lokalnu zajednicu na osnovu vlastitih proizvoda i usluga.
Replikacija i preporuke	
Koje su ključne stvari koje su bitne za replikaciju?	<ul style="list-style-type: none"> • Osnivanje i jačanje kapaciteta udruge proizvođača • Kvalitet i prepoznatljivost proizvođača • Uključivanje donosioca odluka i upravljača na samom početku realizacije projekta • Uključivanje znanstvenih institucija tj. stručnjaka i studenata u početnoj fazi projekta • Upornost • Dobra suradnja između partnera u projektu i zajednički rad
Što bi napravili drukčije (i preporučili drugima)?	<p>1. Zapošljavanje mlađe osobe koja bolje razumije forme i načine podnošenje prijedloga projekta. Dosta poziva je bilo komplicirano za nas a neki donatori su pružali stručnu pomoć za pisanje projekta a pomagala nam je i savjetodavna služba općine Livno.</p> <p>2. Trebalo nam je dosta vremena da se kao Udruga uključimo u procese oko nas. U trenutku kad smo počeli intenzivnije surađivati međusobno ali i poticati pa i inzistirati na suradnji sa svim dionicima u procesu otvorilo nam se puno mogućnosti.</p>
Što je ključno za održivosti projekta?	Prepoznat proizvod i pozicioniranje na tržištu.
Gdje vidite mogućnost replikacije ove ideje?	<p>Zaštićeno područje koje je tek uspostavljeno može primijeniti ovaj model odnosno ovaj model može biti jedan od ključnih čimbenika/argumenata u procesima zagovaranja uspostavljanja zaštićenog područja.</p> <p>Zaštićena područja čijim vrijednostima upravljaju općine i/ili druge institucije koje upravljaju javnim dobrima.</p> <p>Proizvodi specifičnog geografskog porijekla.</p>
Koje su vaše preporuke za	<ul style="list-style-type: none"> • Značajnije uključivanje lokalnih vlasti u podršku

poboljšanje politika?	<p>lokalnih inicijativa (osiguranje finansijskih sredstava - subvencioniranje)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Donošenje i Provedba zakona vezanih za zaštitu autohtonih proizvoda • Zaštita Livanjskog polja po nacionalnoj kategorizaciji • Poboljšanje konkurentnosti lokalnih proizvoda na tržištu • Olakšavanje pristupa tržištu za mala gospodarstva
Koji su vaši interesi za koje želite saznati primjere dobre prakse?	Pozicioniranje na tržištu (promocija i prodaja)
Očekivanja	
Koja su vaša očekivanja od stranice Priroda za ljude?	Da na osnovu onoga što radimo ljudi prepoznaju ove primjere kao modele za ostvarivanje ekonomskih benefita kroz očuvanje prirodnih resursa i plasiranje proizvoda i usluga.
Očekivanja od WWF-a?	<ul style="list-style-type: none"> • Promocija tradicionalnog stočarstva • Partnerstvo • Organizacija obuka i treninga • Razmjena iskustava